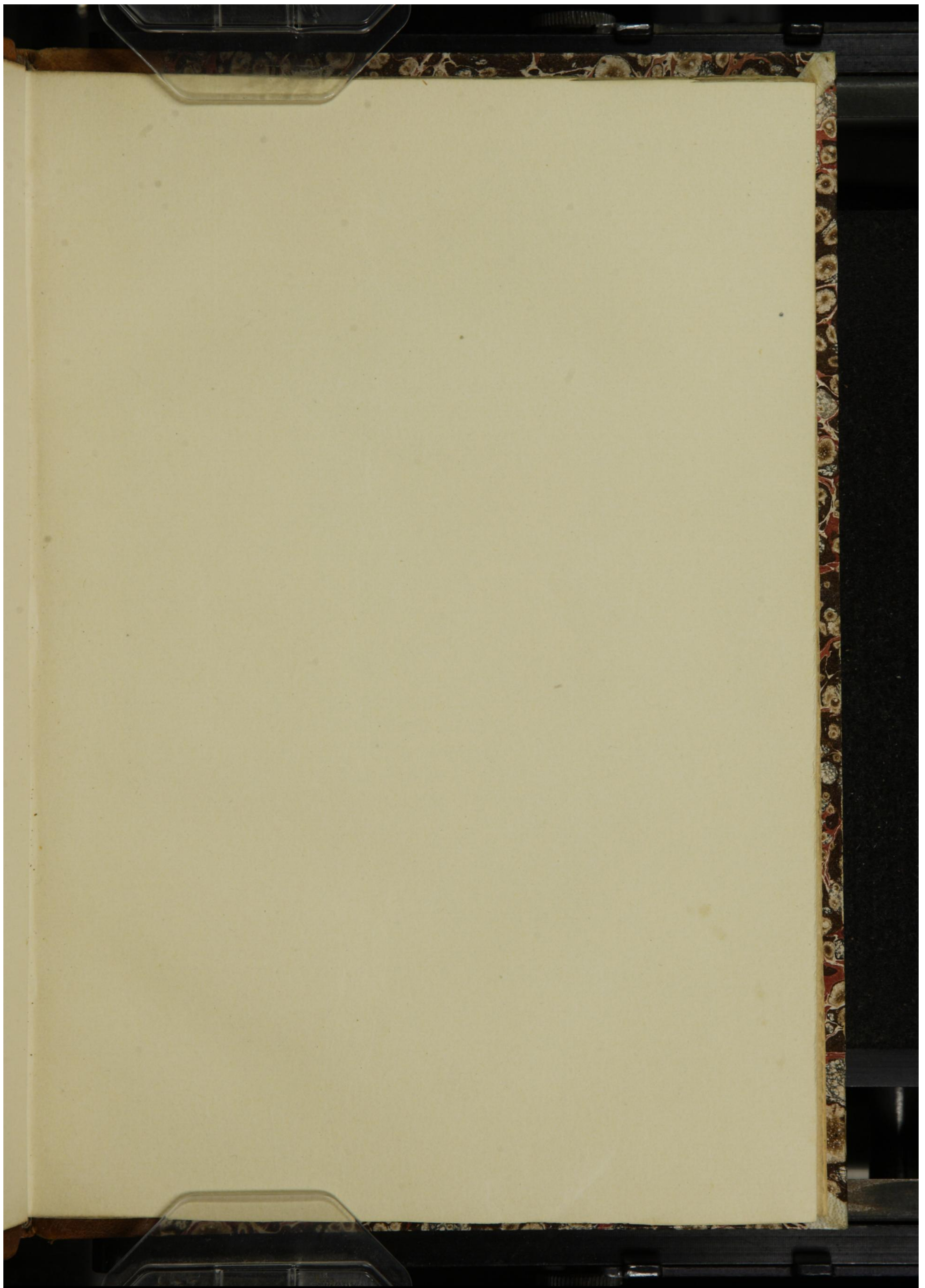

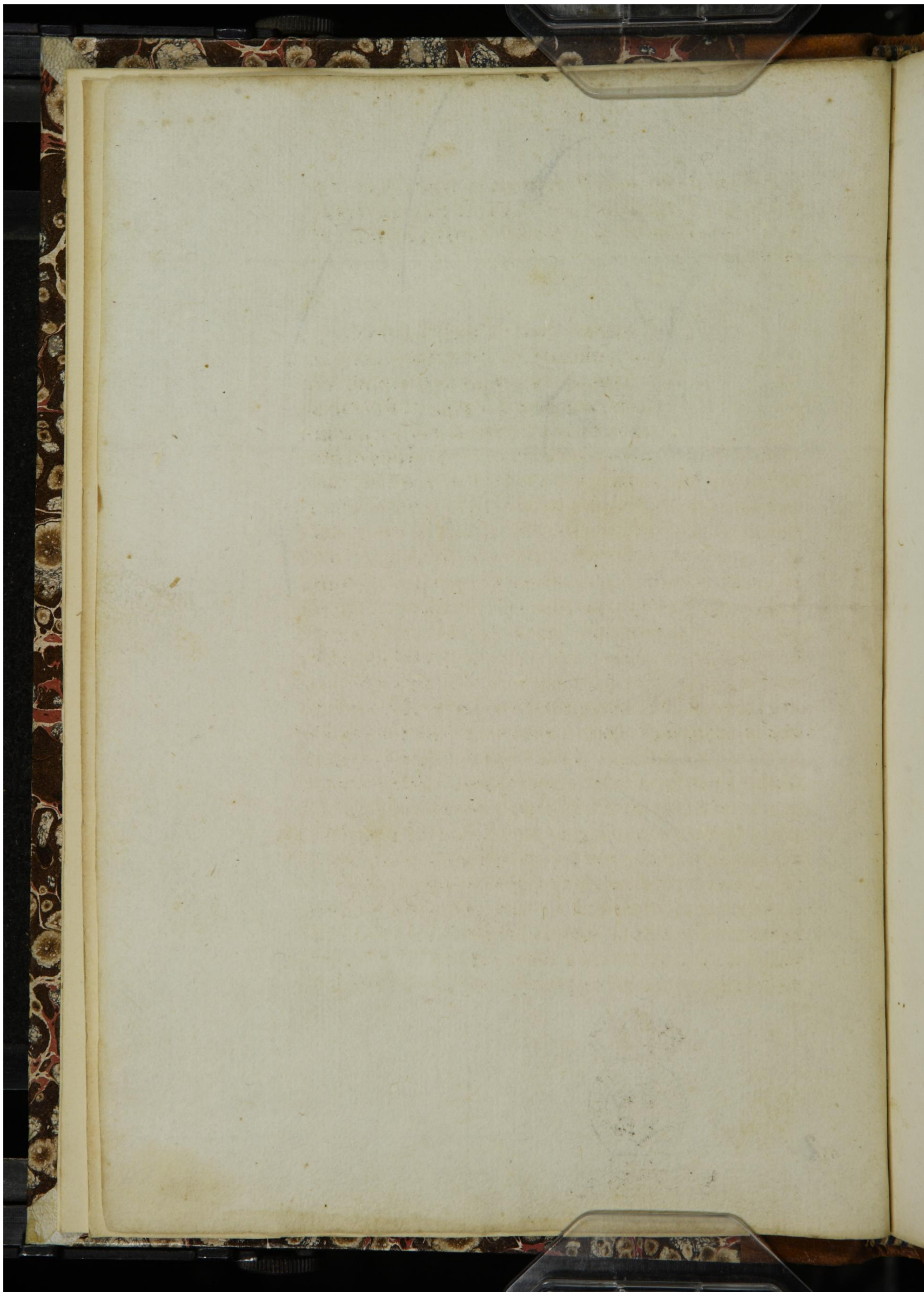

1487
F
6
27

INCU
Biblio
Cent

Aeliani de instruendis aciebus opus ad Diuum Hadrianum: a Theodoro Thessalonicēse latinum factum & Antonio Panormitę Alphonsi Regis prǽceptori di/catum :-

Prǽfatio.

[S]Cientiam gręcis acierum instruenda/rum solitam Diue Hadriane: quam ab Homeri usq; tempibus sumpsisse ini/tium certum est: Litteris cōplures man darunt auctores superiores: qui parum eam quam nos habere in rebus mathe maticis credimur disciplinā tenuere: Quā ob rem pace omnium dixerim ita persuasus de hac eadem tractare scientia u olui ut posteros nostra potius q̄ illorum anti/quorum prǽcepta lecturos cōfiderem: tamen q̄p Romanam huiuscemodi rei facultatem ac peritiam ut uerum fatear ignorarem diu dubitaui an rem repetere in usum q̄ reuocare deberem. Iam lapsam desitam & forsan mi nime prǽterea utilem ob eam doctrinam quam tuī Ro mani inuenere. Sed cum ad diuum Neruam patrem tu um salutandi uisendiq; gratia/ formias uenissem diesq; nonnullos apud Frontinū uirum consularem insignem & rei militaris peritum diuerterem. Intellexi sane non minus studii ab eo ipso gręcę impendi: q̄ Romane sci entię militari/atq; ita negligendu; prǽterea quod de aci erum instructōne more gręcorum docerem nō censui: ratus scilicet nunq̄ apud Frontinum posse id studium seruari: nisi haud deterius eo genere ordinandi q̄d Ro/mani exercent haberetur. Formam igitur operis quam notaueram quidem aliquando litteris sed nunq̄ edere ausus sum propter tuam summā peritiam & uirtutem qua facile omnes qui copiis unq̄ imperauerint antecel/

2 [h²]

lis:modo perficiendam expoliendamq; repetii ea cum diligentia ut prę omnibus ueterum auctorū gręcorum operibus posset meo iudicio comprobari: Nam diluci dę quidem ordinateq; expositōnis ratione futurum ita affirmauerim ut qui opus hoc legant longe & plenius possint doceri & facilius q̄ ex iis quę antiquiores reli/quęrunt:sed q̄ q̄ hoc ita est:tamen non sine pudore sum maq; retractōe mitter̄ opus militare ad te poterā: Tam multorum magnorumq; bellorum magistrum atq; im peratorem·Haud enim fieri potest qui in hęc tenuiora uideantur si cum tuis conferri uolueris· At si ut peregri/nam scientiam & rationum elegantiusculam quandam legeris commentationem credo non nihil capies dele/ctationis:presertim si in his uel Alexandri Macedonis ingenium ac studiū militarem contempleris· Summas autem & ueluti capita eorum quę explicātur prępsui omnium:ut quando per tuas occupationes minus plu/ra legere liceat/paucis quę liber continet intelligere pos ses & quę placuerit legere facile sine ulla iactura tempo ris inuenires·

p Rimus omniū quos nouerimus:poeta Ho/merus acierum instruendarum scientiam te nuisse ac homines ea prędītos facultate pro basse laudauisseq; uidemus· Quale illud de Menestheo carmen legimus· Nulla quidem huic simi lem mortalem protulit ętas··Ordine qui martis turmas equitemq; locaret · Et quidem de homerica disciplina armorum legimus opera Stratoclis:Hermię:& Fronti/ni nostre ętatis uiri consularis: sed latius Aeneas genus id instruēdi exposuit qui de tota quoq; re militari satis operum edidit:quę cyneam Thssalum redegisse in bre uitatem constat·Pyrrhus etiā epirota quemadmodum

copię instrui deberent scripsit: & Alexander eius fili/
us: Clearchus·Itemq; Pausanias: Euãgelus: & Polybius
Megalopolitanus: uir in uario litteraꝝ studio delectatus
et Scipionis familiaris: Ad hęc Eupolemus atq; Iphicra
tes·Posidonius stoicus etiam artem instruendarũ acie/
rum scripsere: pluresq; alii aut prima quędã imbuendi
erudimenta edidere: ut Bryon aut pleniores tractatus
quos Topicos a denotatione locoꝝ inscripserunt/uerũ
enumerare omnes qui aliquid de re militari scriptuꝫ re
liquerunt longum & supuacuum est omniũ tamen opa
legi: & quid de iis iudicem dicam: omnes fere ita mihi
unanimiter scripsisse quasi docere hõies uellẽt non igna
ros sed satis eaꝝ rerum pitos quas explicare statuerent/
quod igitur nobis incõmodum cum primũ rei huius/
cemodi disciplinã affectaremus occurrebat: ut neq; pręceptores nostrę ętatis idoneos haberemus neq; satisfa/
cere posse ueterũ illa pręcepta putaremus: id pro uiri/
bus enitemur ne aliis eueniat: cõmittamus: quã ob rem
quotiens minus sententiam nr̃am uerbis satis exprime/
re possumus adiumento utemur figuraꝝ descriptionis
ut ipse conspectus usu intelligentię subueniat· Nusquã
tñ antiquorum auctoꝝ uocabulis uti omittã: ut qui pri/
mus his nostris erudimentis imbuatur/nihil postea pe
grinum sibi sonare arbitretur/cum illoꝝ opa audit: Cre
do autem neminem fore qui nostra hac uia & rõne in/
stitutus non facile ueterũ quoq; omnia possit opa intel/
ligere· Vtilem omniũ maxime disciplinã hanc esse in/
telligi ex iis licet quę Plato phus in eo ope quod edidit
de legibus disserit·cretensiũ·n· legum latorem ita leges
cõdidisse affirmat tanq̃ hõies semp parati essent ad bel/
lum: atq; in procinctu dimicandi consisterẽt: omnibus
namq; inter se urbibus bellum geri qđ nõ aliquo pręco
ne aut feciali sed ab ipsa rerũ natura indicerer· qđ cum

3

ita sit. Quę nam alia esse potest disciplina uel potior uel humanę uitę cōmodior q̄ hęc rei militaris? Initium uero sumendum ab iis censeo quę absolute ad bellū atq; perfecte apparātur/quaꝝ duplices esse copias nouimus Aut terrestres.n.aut nauales. Terrestres quę terra pręlientur. Naualis quę mare aut fluuiis classe decertent. Sed de instructione naualis ordinis alias. Nnnc quę ad terrestrem ꝑtinent expeditionem exponemus. Hominuꝫ igitur quos ad bellum colligimus numerus ita constat ut partim bellatores sint: partim imbelles. Tantum ad usus necessarios bellatoꝝ et ministeria accōmodati. Bellatores ii sunt qui ad decertandum instruuntur armisq; aduersarium inuadunt. Imbelles reliqui omnes habentur ut medici: ut tabernarii: ut serui: & cęteri qui exercitum ministerii causa sequantur. Bellatoꝝ alii pedites alii uectores. Pedites qui pedibus in terra emittuntur. Vectores qui aliquo ferantur uehiculo: quorum duplex est genus. Nam alii equis: alii elephantis uehuntur: quin etiam qui equo utuntur seborsum in duas partes distinguuntur: quippe qui aut in curribus constent aut equis ipsis insideant hę sunt uniuersi generis differentię. Membrum pedestre atq; equestre multiplex est: quod uero in elephantis & curribus uersari proposui nulla euariat differentia. Pedestris itaq; ordo in partes digeritur tres. Armatos. Velites. Peltatos. Armati grauissimis inter pedites armis uti consueuerunt more Macedonum: & ob eam rem Grauis armaturę dicuntur ac nomen illud Armati speciale accipiunt. Nam scutum amplius & rotundum gerunt: & hastam lōgiorem. Velites leuissime omnium armantur / quo Circa uel Expeditos nuncupari eosdem licuit: non loricam induūt: non ocrea muniuntur: non clypeum aut scutum graue gerere soliti sunt: sed telis tantuꝫ utuntur aut sagictis: iaculis: lapide aut ex fun

da:aut ex manu:quo in genere Argili etiam telum po/
nenduз est·Peltatis similis macedonicę illi armatura in
usu est sed leuior·Nam & pelta scutum paruum leueq;
est:& conti eoꝝ longe sarissis sunt breuiores:deniq; ge/
nus id armaturę locum inter uelites & armatos tenere
apertum est·uidelicet grauius q̄ uelites:leuius q̄ armati:
quam ob rem sunt cōplures qui eos cum uelitibus iun
gant & utrosq; uocari uelint Leuem armaturam· Eque/
stres copię quę a quadrigis se iungi & per turmas loca/
ri debent·Modo armandi inter se distant· Pars enim ar
mis tota obsepta est:& hinc cataphracti nomen sortita
est·Pars nō tota armis integitur·Cataphractos igitur in
telligi eos uolo:qui nō solus sua corpa sed etiā equos lo
rica undiq; muniunt·Partis aūt non cataphractę alii ha
stati habentur alii ferentarii· Hastati qui manus conse/
runt & comminus hasta decertant/quorum alii scutum
gerunt:& inde scutati dicuntur·Alii sine scuto hasta im
pugnant qui nomine speciali Hastati uocantur·& Con
tati·Ferentarii equites ii dicuntur qui eminus solent di/
micare quorum alii iaculis alii arcu utuntur· Iaculantur
quos Tarentinos uocamus·Arcu utūtur qui Equites sa/
gictarii & a non nullis Scythe etiam uocantur·Tarenti/
noꝝ duo sunt genera: Nam alii lōgius iaculantur et ob
eā rem Equites iaculatores dicunt̄:& Tarentini speciali
uocabulo·Alii cū semel aut bis iaculū miserint/ quo le/
uiori utuntur:manus de cętero cū aduersario conserunt
& cominus pugnare incipiunt:non secus q̄ quos hasta/
tos appellari rettulimus·Leues hos nōiari solitū est· Er/
go Tarentinoꝝ alii Tarentini nōie suo uocātur qui de
longe iaculari consueuerunt·Alii Leues qui pugnam co
minus subeūt·Exposui genera copiaꝝ numero·viiii:ar
matos:Peltatos:Velites:Eqtes hastatos: Eqtes iacl'atores
Eqtes sagictarios:Eqtes catafractos: Currus:Elephantos

[4r]

4

Sed cum phalanx queq; collegia prefecturas ordines numerumq; idoneum contineat atq; etiam uerba sortiatur que tum ad precepta quotidiani exercitii tum ad prelium ipsum accommodentur de his singulis doceamus necesse est. Primum igitur in hac disciplina & precipuum est ut ex multitudine hominum quam fusam inordinatamq; acceperimus idoneos eligamus: & locis conuenientibus instruamus: hoc est decuriemus: & condecuriemus atq; ut numerum statuamus copiaru3 qui modice commodeq; ad belli ratiōem & usum suppeditet quippe cum & in itinere & in castris & in preliis ipsis instructum haberi exercitum sit per q̄utile. Iam sepius magnas copias īordinatas a paucis ordinatis militibus profligatas legimus. Quam ob rem Aeneas ita genus id discipline definit ut scientia sit bellice motōis. Polibius uero scientiam esse inquit qua homines militari ordini admittantur. decurientur condecurientur deniq; aptentur & erudiantur ad belli usum & rationem. Decuriare igitur est decurias instituere. Est autem decuria numerus hominum qui a duce uno pone simplici subinde deductus serie cesset uel in octauum uel in duodecimum uel in decimumsextum. Numerus enim decurie uarie ad hunc modū a diuersis auctoribus datur uerum in re nobis proposita sexdecim describatur cu3 hic numerus tu3 ad phalangis longitudinē modice habeat: Tum si usus aliquando exigat altitudinem uel duplicari. in. xxxii. & augeatur uel dimidiari ut in. viii. diminuatur nihil post positis expeditis militibus esse possit impedimento. Nam siue iaculentur siue funda aut arcu utātur facile suo iactu altitudinem phalangis exuperent. Optimus cuiusq; decurie p̄poni & ductor ceteroꝝ omniū esse debet qui & decurio & decanus & dux & primus & prestes nuncupatur. Vltimū decurie tergidu

ctorem uocamus· Totam uero ĩpam decuriã ordinem
uersum & decaniã nonnulli etiã enomotiã quasi aucto/
ratõem a sacramẽto militari appellãt· Sed sunt qui eno/
motiam quartam esse decurie ptem asserãt Pręfectũq;
enomotarcham pręponãt· Duas item enomotias dime
riam quasi bipartiam uocãt: & principem Dimeritam
ita ut semidecuriã dimeriam quoq; liceat uocitari & se
midecurionem · Diomeritã qui secundus decurię est:
nam qui ꝓxime decurionem postponitur substes dici
tur·qui uero hunc sequitur pręstes·Item substes qui pro
ximus ab hoc p̄stite est: ac deinceps in hunc modũ pre
stes substesq; locat̃: ut ordo totus ex p̄stitibus & substi
tibus positis alternatim conficiat̃· Vnde merito decuriã
ita quoq; diffinũt ut uersus sit ex primis secundisq; pro
uirtute institutis atq; uni decurioni obtemꝑantibus·Cõ
decuriare est primę decurię secundã ita apponere ut la
teri primi uersus decurionis decurio secundi uersus re/
spondeat: & lateri substitis primi decurionis substes pri
mus secũdę decurię ac deinceps ad hunc modũ· Astes
uero is dicitur qui ita appositus uiget uerbi grã decurio
nis primę decurię astes·decurio secundę decurie est·et
substitis primę: substes secundę/ itaq; deinceps quotiẽs
igitur post scd̃am decuriã tertia & quarta & reliquę de
inceps adiiciuntur· Talis constructio condecuriatio di
citur totaq; coaumentatio phalanx siue legio· Cuius lon
gitudo prima decurionũ ordinatio est quę & frons &
facies & acies & iugum et os & duces et pręstites et pri
mi decuriarum uocari solita est· Quantũ uero phalan/
gis pone frõtem ad tergi usq; ductores porrigitur id al
titudo nominatur· Stare per directũ in longum astites
iugare dicitur· Stare per directũ in latum pręstites sub/
stitesq; uersare uocabulũ accipit· Phalanx seborsum in
primas summasq; ptes duas a fronte per totã sui altitu/

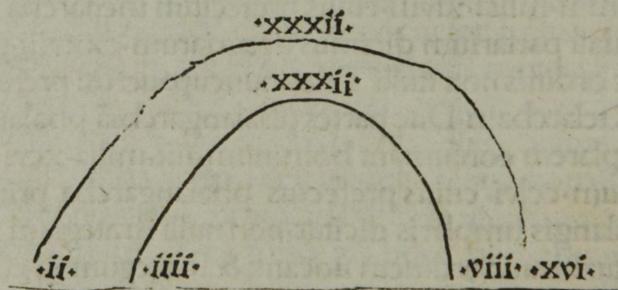
dinem secatur quarum altera cornu dextrũ & caput uoca tur. Altera cornu leuum & pes dicitur qua autem longi/ tudo ita secatur oris & umbilici nomine utimur:.

p Ost armatorum phalangem pone leuis loca/ tur armatura. Eqtes uero ab hac loco tertio sta tuuntur: fieri tamen potest ut usus uel secus di/ sponi interdum exigat quod in progressu operis expli/ cabimus. Nunc quantus armatorum atq; equitum nu/ merus esse debeat & quemadmodum singulos oporte/ at ordinari & ordines magna cum celeritate trãsforma/ ri necessitate incũbente cõueniat: & quę nam disciplina mouendi de singulis ordinib9 hẽatur / exponemus. Nu merum statuere certum copiarum nulla probabili rõe possumus. Prout.n.rem suam quisq; plus minusue appa ratus desiderare intelligit ita modum describet. Scien/ dum tñ eos numeros deligi oportere q ad ordinũ trans formatõem possint occurrere habiliores. Hoc est quoti ens phalangis longitudinẽ augẽr altitudinẽ diminuere: aut ecõtrario agere uoluerimus: quã ob rem genus nu/ meri illud pbam9 qd subinde in ptes ęquas usq; in uni tatẽ possit diuidi: unde auctores q de acierum instructiõe scripsere: magna ex pte phalangem grauis armaturę nu mero.xvi.milia.ccclxxxiiii. institui censent oportere. Leuis armaturę sub duplo eius numeri. Itẽq; huius sub duplo equitũ phalangem describunt. Nam.xvi.milia. ccclxxxiiii.numerus dimidiari subinde usq; in unitatẽ põt. Formę igitur descriptõisq; grã hunc ponimus nu/ merum. Vnde fit ut qm̃ decuria.xvi.hominibus cõsta/ re proposuerimus.M.xxiiii.decurias cõfici necesse sit. Decurię in ordines digerunt quibus singulis uel nomẽ proprium inditũ est / duę namq; decurie dilochiã uelut duplarem quandã decuriam: siue armaturã constituunt hõim.xxxii.cuius ordinis princeps dilochita: dupla/

ris q̄dam decurio nūcupatur·Quatuor decuriȩ thetrarchiam: q̄druplarem dixerim decuriam faciunt hōim· lxiiii·cui preest thetrarcha quadruplaris decurio· Duȩ quadruplares ille: centuriā constituunt hōim· cxxviii· decuriaꝝ·viii·cuius prȩfectus centurio & a nō nullis ordinarius dicit̄·duȩ centuriȩ manipulū reddunt decuriarum·xvi·hōim·cclvi·cui manipularius prȩest· sunt qui genus hoc ordinis·cclvi·Xenagiam a mercēnario milite uocent eiusq͂ principem xenagum·In hisce singulis cclvi·hōim manipulis hōies supordinarii·v· habentur Signifer: Tubicen: Minister: Prȩco: Tergidux Quadrā hr̄e hunc ordinem formam certum est: longitudine ad xvi·altitudineq͂ ad totidem·Duo manipuli penthacosiarchiam cohortem quingentariam componunt hōim d·xii·centuriarū·xxxii·cuius princeps pentacosiarcha Tribunus minor·Duȩ cohortes quingentarie menarchiam·i·cohortem miliariam faciunt hōim·M·xxiiii· centuriaruꝫ·lxiiii·cuius prefectus menarcha Tribunus maior·Duȩ millenariȩ meros hoc est ptem cōstituunt hōim·ii·milia·xlviii·cuius prȩfectum menarchā aperte quasi partarium dicimus decuriarum·cxxviii·genus hoc ordinis non nulli Telos nuncupauerūt: prefectūq͂ eius telarcham·Duȩ partes phalangarchiā phalangem simplarem consumant hominum·iiii·milia·xcvi·decuriarum·cclvi·cuius prȩfectus phalangarcha princeps phalangis simplaris dicitur·non nulli strategiam id est preturā hunc ordinem uocant: & strategum id est prȩtorem eius principem nominant· Duȩ simplares phalanges duplarem phalangem reddunt hominum·viii· milia·c·xcii·decuriaꝝ·d·xii·Sunt q ordineꝫ hūc meros i·ptem appellari uelint ꝙ modo cornu et alā diximus nōiari·Duȩ duplares phalāges q̄druplarē phalangē coaugmētāt decuriaꝝ·M·xxiiii·hōiꝫ·xvi·M·ccclxxxiiii·

6

Sunt itaq; in tota phalãge siue legione cornua duo pha/ langes simplares quatuor: partes octo / cohortes miliarie xvi. qngentarię. xxxii. manipuli. lxiiii. Cēturię. cxxviii. Centurię quadruplares. cclvi. Decurię duplares. d. xii. Decurię. M. xxiiii. Optimus quisq; pręfectorum pha/ langum simplarium in prima simplari: hoc est in de/ xtro cornu statuitur. secundus uirtute in secunda hoc est in leuo cornu locatur. Tertius cum secūda in leuam ponitur mediam uersus secturam. Quartus cum prima in dextram hic etiam mediam uersus secturam quod cum prima & quarta pręfectos habeant. Primum uirtu te & quartum: secunda aūt & tertia secūdum uirtutem et tertium pares utiq; uirtute suoꝝ principum constant Nam si in quatuor magnitudinibus insunt proportio/ nes equales: quod a prima & quarta proueniat magnitu dine id esse equale quod fit a secunda & tertia apertum in disciplinis mathematicis est.

Prima igitur & quarta secundam & tertiam equiperant Partium quoq; profecti ita ordinantur ut primus uirtu/ te in leuo primę phalangis simplaris statuatur Secun/ dus in dextro secundę. Tertius in leua tertię.

Quartus in dextro quartę in singulis etiam decuriis
quadruplaribus decuriones ita locantur ut primę decu
rię princeps uirtute excellat. Quartę sm̄ uirtutis locum
obtineat. Tertię tertium. Secunde quartum. Ita enim uir
tute pares intra se constent cum prima primum et quar
tum uirtute habeat. Secunda autem secundum uirtute
& tertium. Item cum in singulis manipulis quatuor de/
cimę duplares contineantur. Hac eadem ratione uel in
his ipsis principes ordinemus : ut prime quadruplaris
Pręfectus in leuo ponatur & uirtute cęteris sit pręstanti/
or. Quartę leuum teneat cornu & uirtute secundus ha/
beatur. Tertię in dextro constituatur & uirtute sit terti/
us. Secundę in leuo locetur quartus uirtutis ratiōe hanc
eandem proportionem siue comparationem uel in ma
ioribus pręfecturis seruabimus.:.

Nihil deest.
Sequitur figura.

Phalanx.ii.armati.pref.ii.Pre.iii.armati.ph.iii.Ph.iiii.armati.p̃.iii i.Pre.i.armati.ph.i.

```
Cornu leuum.   Sectura leua.   Os & umbilicus & media sectura.   Sectura dextra.   Cornu dextrum.

dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd
dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd
dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd
dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd  dddddddddd
  Velites
oooooooooo  oooooooooo  oooooooooo  oooooooooo

oooooooooo  oooooooooo  oooooooooo  oooooooooo

  Equites.
```

n Vnc de interuallis quibus armati inter se distēt tum in longum tum in altum agemus. Differē/tia triplex est interualli. Nam homo ordinatus cubita quatuor occupat: Densatus duo: Cōstipatus unū. Densatio igitur est cū ex laxioribus arctiora reddimus interualla atq; ita per astitem substitemq; corpus pha/langis colligimus: & militem uniuersum facimus· tum in longum tum in latum adductiorem. Verum ita ut recipere possit immutationem. Constipatio est quotiens phalanx per astitem ac substitem arctius sese colligit quam modo densari rettulimus / adeo ut frequentiam militis nulla ul' dextrorsus uel sinistrorsus possit fieri declinatio. Densatur cum phalangem duci in hostes pla/cet imperatori. Constipatur cum hosti agredienti resi/stendū in robore est. Cū itaq; frōtem phalangis decuriones. M ·xxiiii· compleant ii certe ordinati cubita ·iiii· milia·xcvi·longitudinis occupabunt· hoc est stadia· x· & cubita·xcvi· Densati stadia quinq;· Cubita·xlviii· Cōstipati stadia occupabunt·ii·& semis· & cubita ·xxiiii· Armabitur phalanx scuto & hasta. Scutum optimum quod macedonicū ęneum mediocriter Cauum ad octo dodrantum magnitudinem. Hasta nulla cubitis octo breuior· longissima quę eatenus sumi potest quatenus tenere miles & uti facile ualeat· Decuriones utpote du/ce decuriarum phalangis optimos esse omnino conuenit· ita & ut statura & uiribus corporis pręstantiores cęteris sint: & rei militaris peritiores. Hoc enim iugum phalangem continet uniuersam: & in usu pręcipuum est. Vt·n·gladius pōdere sui ferri posterioris et mole aciem efficatiorē pręstat· Idē in phalāge existimandū esse ut pro acie ac oris cuiusdā robore ipe sit ordo decurio/nū. Pōdus aūt et molē et magnitudinis additamentū afferat cōstituta in tergo militū multitudo. Curandū quo

8

ad fieri pōt ut etiam iugum secundum milite cōstet ido neo. Nam eius quoq; ordinis ista in frontem prominet & adiuncta priori utilis ex propinquo est & uel deside/rato uel sauciato decurione secundus se in parte priore constituens ordinis incolumitatem seruabit. Tertium item iugum & Quartum & reliqua deinceps pro uirtu te instituemus ut q deterior sit is subinde posterior col locetur. Macedonica phalanx expugnabilis & intole/randa hostibus habita est genere suo instructiōis & or dinis. Miles enim armatus uel in duobus cubitis stat quotiens densari iminens prelium postulat. Sarisse lon gitudo ad cubita. xiiii. quorum duo manus anferunt re liqua. xii. prominent. Itaq; fit ut secundi suas sarissas su/perarmatos iugi prioris prominentes ad decem cubita habeant tertii ad octo. quarti ad sex. quinti ad quatuor. sexti ad duo. Ab his nulla item sarissa primū superat iu gum. Quod tum per singulos iugi primi sarisse quinq; aut sex promineant species formidolosa existat consen taneū est. Miles item firmus ac robustus cōstat quinq; sexq; sarissis obsectus: & tot tantisq; fultus innixusq; fa/cultatibus cōmilitonum. Quin etiam qui post sextum positi sint iugum & si minus sarissis agunt. Tamen pon dere sui corporis prominentes augent uires totius pha/langis & facultatem nec fugiendi ullam ducibus & pre stitibus relinquunt occasionem. non nulli hastam poste rioris militis longiorē / q prioris sumi iccirco uoluerūt ut etiam qui in tertio & quarto iugo locati essent: spicu lis suis pari fronte hostem possent excipere. Tergidux superordinarius singulorum ordinū prudens peritusq; esse debet: qui prouideat & procuret / quemadmodum milites ordinis totius uersent inter se se atq; iugent: & re cedentes uel metu uel aliqua alia causa probibeat: & re/stitui cogat in ordinem atq; etiam cum constipandum

sit compellat militem cogatq; si usus exigit in arctum q̃ maxime adduci. Ita enim fit ut uires & robur phalanx accipiat. Quas ob res non modo in fronte uerum etiã in tergo legionis principem et ducem aliquẽ statui necessarium ducimus. Hęc de curatione armatorum phalangis dixisse sufficiat. Nunc de uelite. Instruet imperator suum uelitem pro paratu ex consilio hostium: modo in fronte: modo in dextra: modo in leua: non nunq̃ etiam in tergo: uidelicet quemadmodum res ususq; exigit. Nos exempli gratia sic instruimus:.

d Ecurias quoq; in ordine uelitum statuemus. M xxiiii. uidelicet totidem quot phalanx cõtinet armatorum: ut sub prima armatorum decuria prima uelitum ordinetur: & sub secundam secunda & deinceps sub singulis singulę constituantur. non tamen ex. xvi. hominibus has instituemus sed ex. viii. ita aut M. xxiiii. decurię compleant hominum. viii. milia. cxcii. Nomina eorum & ordines ita accipe. Quatuor decurias uelitum sistasim id est constitutiõem uocamus hominum. xxxii. Duas constitutões penthecontharchiã semi centuriam dixerim hominum. lxiiii. Duas semicenturias centuriã hominũ. cxxviii. Inesse singulis centuriis debent subordinari. quinq;: Signifer: Tergidux: Tubicen: Minister: Pręco. Duas centurias psilagiam a ducentis uelitibus quasi uelitariam uel expeditariam nominamus hominum. cclxvi. Duas uelitarias xenagiam a mercennario milite uelut mercennariam dicimus hominum. d. xii. Duas mercennarias sistema tanq̃ constitutoriam appellamus hominum. Mxxiiii. Duas constitutorias epixenegiam cui admercennariam hominum ii. milia. xlviii. Duas admercennarias stipbus hominũ iiii. milia. xcvi. Duę stipbę epitagma uelut additam legionem decuriarum. M. xxiiii. hõim: viii. milia. cxcii.

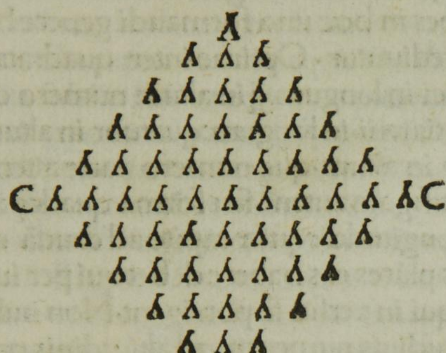
in his quoq; superordinarios·viii·in esse solitũ est :quo/
rũ·iiii·Epixenagi hoc est duces siue principes Admer
narie illius habentur reliqui Sistematharchę preficiunt
principes seu prefecti eius quam constitutoriam inter/
pretamur·Iaculatores sagictarii & omnes qui aliquo teli
genere utant̃ utiles ad eã rem esse constat ut pręliũ ex/
ordiãtur:hostem prouocent:feriant:saucient eminus &
prosternant·Fundant aciem:repellant equitem: cogant
aduersarium procursantem loco cedere:explorent:per
lustrent quę loca suspecta:locẽt insidias:hi deniq; & pri
mum certamen subeunt & una cum cęteris pugnant·&
q̃q̃ cęteri desierunt ipsi perseuerant in dimicatione·om
nino genus hoc militum cum operam pręstet celerio/
rem agatq; eminus multa efficere potest & pręclara·

De Acie Equestri·

Quitũ acies auctores sũpiores aut q̃dratas/aut par
te altera longiores aut Rhombi cuneiue gerentes
spẽm tradidere·Sed nemo suã fere satis exp̃ssit sentẽtiã·
Quam ob rem nos descriptione etiam figurarum for/
mas explicabimus :acierum ipsas : quo possint facilius
percipi· Aciebus ad Rhombi similitudinem formatis
thessalos primos usos comperimus qui plurimũ equi/
tatu ualuerunt · Iasone ut ferunt auctore generis huius
aciei utpote ad omnis usus accommodatioris · equites
enim constituti in hac forma uertere se se in quemuis
prospectum possunt : minimeq; uel a tergo uel a latere
capientur · Quippe tum pręstantiores Rhombi latera
teneant & principes angulos regant : Stat enim in prio
re angulo turmę ipsius Pręfectus: in dextro autem & si/
nistro qui custodes uocãtur lateris statuũtur: In reliquo
uero angulo Ducem:seu ductorem tergi locari solitum
est·

Rhombus.

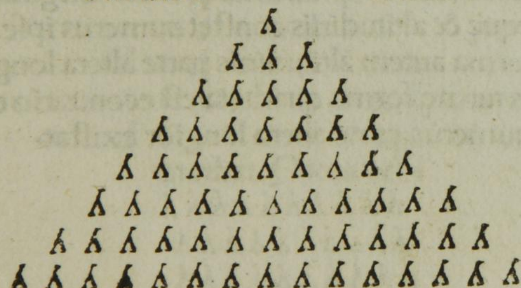
P

D

Vneatis scythe utuntur & thraces: Quin etiam c macedones usi sunt suadente rege Philyppo. Efficatius enim genus id arbitratum est q̃ quadratum: ob eam scilicet rem qui suos principes circumpositos habeant: & fronte exigua cōstet & equitādi usum per quodlibet interuallum falcalem prebeat regressum & progressum celeriorem. Quippe ꝙ minus difficiles illos circuitus habeat quos quadrate acies sortiuntur.

Phalanx Cuneata.

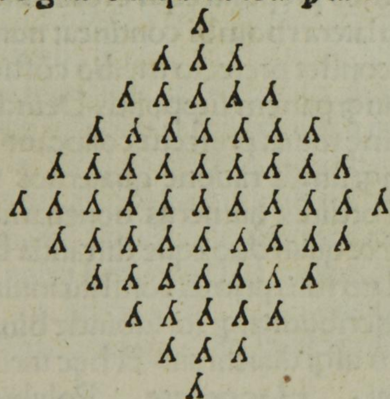
10

ſeruare multis in rebus pręſtantius. Nam & inſtructio
quoniam peruerſus ac iuga ordinetur: occurrit facilior
& principes in hoc uno formandi genere hoſtem uni/
uerſi aggrediuntur. Optime inter quadratas habentur
quę duplici in longum q̄ in altum numero conſtent. Ex
empli gratia. viii. in longum: quatuor in altum. aut. x. in
longum. v. in altum. quę numero parte altera longiores
conſiſtunt: figura autem ſeu forma quadrę inſtituuntur
Et enim longitudo equi a capite ad caudā reſpectu ſuę
latitudinis plures eas habere debet qui per iuga ordinen
tur q̄ eos qui in uerſus ſe porrigant. Non nulli triplicem
eſſe longitudinis numerum ad altitudinis probant: ſcili/
cet ita arbitrantes fore ut quadra forma efficiatur. Tri/
plicem enim prope modum longitudinem habere ad
ſuorum armorum latitudinem uidemus. Qua propter
cum nouem in fronte ſtatuant/tres in latum componūt
Haud enim fieri poteſt ut equitum multitudo poſterio
rum eandem preſtet utilitatem q̄ in pedeſtribus copiis
ubi ſcilicet pone renitentes primorem continent altitu/
dinem. Equitum nanq; omnium numerus corpus pon
duſq; unum cōſiſtit. Itaq; fit ut ſi poſteriores prioribus
iuncti renitantur nihil ſuo impulſu proficiant. Immo
una cum aliis labantur & perturbatis ordinibus grauius
ſuo errore q̄ uirtute hoſtium uerſentur neceſſe ſit. Quā
ob rem ita euenit ut quotiens equeſtris longitudinis nu
merus ęquę & altitudinis conſtet numerus ipſe quadra
tus ſit. Forma autem altitudinis parte altera longior. Aſt
quotiens turmę forma quadrata eſt econtrario euenit ut
eqtum numerus parte altera longior exiſtat.

Phalanx Quadrata.

ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ

r Hombi formam omnium maxime necessari/
am uenisse in usum creditur : eo q̄ prę cęteris
omnibus constituto pręfecto turmę eqtes qui
in lateribus ordinantur non ex equo suo illi Pręfecto
iugent sed ita subiiciātur ut eorum capita iuxta armos
equi pręfecti apponant̄·Interuallisq; inter sese iustis eq/
tes tum dextri tum leui tum etiam posteriores discer/
nantur:ne frequentia turbet ordinem cū equi immitio
res in proximos sibi equos conuersi calcitrent & militi
bus uulnera infligant · Auctores autem huius generis
aut ita disponunt ut equites & uersent & iugent : aut ita
ut uersent equidem sed non iugent : aut ita ut iugent
sed non uersent · Quę singula quemadmodum se
habeant dicam·Qui Rhombos simul & uersare & iu/
gare uoluerunt medium & maximū iugum turmę nu/
mero impari statuunt:ut·xi·aut·xiii·aut·xv·cui ex parte
utraq; priore inq̄ posterioreq; adiungunt binario pri/
mis illis pauciores: uerbi gratia si maximū illud iugū
equitib9 cōstet·xv· addita iuga utrinq; denis aut ternis
cōponunt & quę item posthec utrinq; adiungūt denis
singulisq; cōficiunt/atq; ita binario subinde pauciores
adiiciunt dū singuli relinquant̄ totaq; turma eqtibus cō
sumet̄·cxiii·

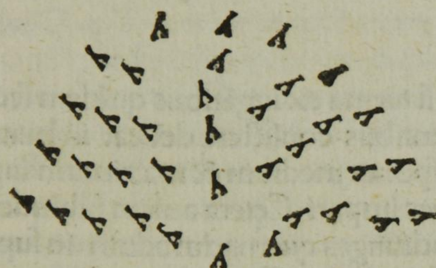
r Hombum dimidiatum & iam tranſformatuꝫ in triquetrum:Cuneum ſeu roſtrum uocamuſ Quapropter cunei quoqꝫ forma perinde expli cata iam eſt quod aciei genus cum ſuum medium exi ens in acutum & motum facile quorſum uelit ſortiatur expedite admodum uel molem poſteriorem ſua cum fronte circumagit & celeriter poteſt immutari·

a Lii ita inſtruxere ut equites qui rhombum con ficerent neqꝫ uerſarēt neqꝫ iugarent· Ita enim & conuerſiones & tranſitiones equitum poſſe faci lius fieri exiſtimarunt cum non ante non pone non a la tere quicq̄ impediret·Statuūt primū pręfectum turmę mox ad eius utrūqꝫ latus adiungunt ſingulos loco ſub/ miſſiore:ut quod dictum iam eſt capita iunctoꝝ equo/ rum iuxta armos prępoſiti equi ordinentur· Et primus ordo qui duo latera rhombi contineat numero impari xi·equitibus conſtet pręfecto medio cōſtituto· Quinis autem in utranqꝫ partem ſuppoſitis·Deinde iugi princi pem poſt turmę totius pręfectū collocant·Tum in eius partem utranqꝫ ſimili ratione quaternos ſubiiciunt ut totus ſecundi ordinis numerus nouenarius ſit binario minor priore & quaſi duo eque diſtantia latera duobus illis rhombi lateribus primis conſtituantur·Mox tertiū ſeptenario deſcribunt:atqꝫ ita ſubinde binario diminu entes in unum uſqꝫ deueniunt· Et hęc turma equitibus conſtat·xxxvi· Hoc genere Polybius utitur : ſed

numero hominum·lxiiii· & forma littere deorsum in uersę: Λ

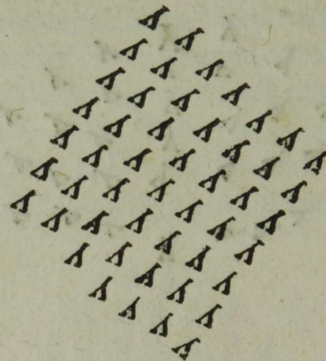

s Vnt quę ex uersantibus quidem sed non pręterea ex iugantibus constent quę ad hunc modū constituuntur. Versu aliquot equitibus instituto quorum primus prefectus sit turmę. Vltimus autem tergiductor in eius latus utrūqꝫ uersus alios numero hominum unitate minores disponens: qua eques per intersecta interualla distat ab equite. Quod si in primo decē sint equites uterqꝫ appositus nouenis cōstabit et tertii octenis/atqꝫ ita numerus subinde decrescet/dum in unum deueniat: sic enim fieri potest ut equites inter se uersent quidem sed non iugent. Vtile genus quoqꝫ id disponendi est ad declinationes quas agi in utrumlibet latus solitum est.

[i 4]

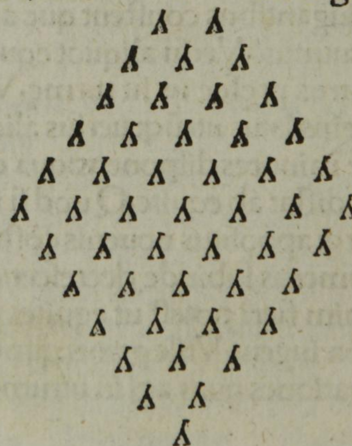
12

Turma ex uersantibus.

a T si turma ex iugãtibus quidem sed nõ ex uersantibus consistere debeat in hunc modum dispones medium & maximum iugum numero constitues impari. Cętera autem subinde per media interualla adiunges quemadmodum in superiore turma proposui atq; ita efficietur ut turma ex iugantibus tantum consistat.

Turma ex iugantibus.

Vrmas uario modo ut etiam leuem armaturaȝ
t statuimus aut enim ante phalangem aut in late
re aut post leuem armaturā:sed nos describen/
di exempli gratia post leuem locauimus· Et prima equi
tibus constet·lxiiii·cuius primum iugum equites com
pleant·xv·secundum·xiii·tertium·xi·& reliqua subinde
binario usqꝫ in unum decrescant·Signum is feret qui in
secundo iugo a leua principi iugi astat · Omnes turme
numero·lxiiii· statuētur equites·iiii·milia·xcvi·Duę tur
mę Epilarchiam hoc est turmam duplarem constituūt
equitum cxxviii· Duę duplares Tarentinam reddunt
equitum·cc·lvi·Duę Tarentinę magisterium equitum
d·xii·Duo magisteria Ephipparchiam duplare magi/
sterium equitum·M·xxiiii·Duplicatum duplare magi
sterium telos equitum·ii·milia·xlviii·Duplicatum telos
Epitagma id est summā ordinis siue agminis facit equi
tum·iiii·milia·xcvi·Explicate iam sunt uarię sentētię ue
terum quemadmodum turmę instruantur/sed quoniā
in his magnam differentiam esse constat/non sine dele
ctu uti debemus:sed quotidianis exercitiis sepius expe/
riri genera instruēdi singula·Itaqꝫ secure in preliis quod
facilius cōmodiusqꝫ probetur admittere officium est·
Quid enim stultius q̃ cum minimis de rebus hōies di
ligenter inqrant:ambigant:perscrutētur de his tam am
plis taȝ necessariis nō ante periculū facere accuratissime
uelint q̃ certamina subeant· Quod tn̄ genus turmę pro
baueris id licet & augere numero hōim & minuere·

E curruum & elephantorum institutione quāq̃
d usus eorū rarus est·:tamen doctrinę gratia ple/
nioris exponam nomina quibus auctores supe
riores usos cōperio duos currus zigarchiam idem pa/
rilem uocant·Duas pariles coniugationem·Duas coniu
gatōes episizigarchiam· Duplarem cōiugatiōem duas

duplares barmatarchiam curulem. Duplicatã curulem cornu. Duplicatum cornu: phalãgem. Pluribus uti phalangibus curruum licet uocabulis iisdem quę modo exposui. Curribus aũt ipsis aut ex peditis aut falcatis usos comperimus in ordine elephantorum qui uni prȩest elephãto. zoarchus ab animalis prȩfectura uocatus est qui duobus imperat. Therarchus a fera quasi ferarius & constitutio talis therarchia feraria. Qui quatuor dominatur epitherarchus duplaris ferario: & hęc constitutio epitherarchia: duplaris feraria. Qui octo prȩfectus est ilarcha hoc est turmę princeps: & cõstitutio ista ilarchia turmę prȩfectura. Qui sexdecim prȩest elephãtarcha id est elephantoꝝ prȩfectus: & cõstitutio elephãtarchia prefectura elephantoꝝ qui triginta duobus imperat cerartarcha. i. cornu prȩfectus & constitutio cerartarchia cornu prȩfectura. Quod autem ex. lxiiii. cõstat id phalangem uocamus elephantorum cuius prȩfectus Elephantarcha uocatus est.

g Enera perfectarum copiaꝝ & nomina constitutionum & ordinum exercitus omnia in hunc modum notata animaduertimus. Vocabula de cętero quę in prȩceptis uersantur explicasse utile est: ut iam pridem milites quid quodq; significet certiores facile quę per aciem imperantur intelligere possint & facere. Est quod declinatio appelletur cuius duplex est genus aut enim in hastam aut in scutum. Immutationem item dicimus & conuersionem & reuersionem & inflexionem. Ad hęc uersare iugare reddere in arrectũ/euoluere duplicare. Addo inductionem dextram deductionem. leuam deductionem. Phalangem trãsuersam/phalangem arrectam. phalangem obliquam. Intercalationem: prępositionem: impositionem: suppositionem: postpositionem: appositionem. Quid quod eoruꝫ

significet breuiter exponam. Nec ignoro non apud omnes auctores pręcepta eisdem esse nominibus tradita. Declinatio est motio militum singulorum / cum uel in hastam: hoc est dextrorsum sese conuertunt: uel in scutum: hoc est sinistrorsum. Quod cõmode agitur quotiens hostes existũt a latere cornu utiq; superandi aut aduersi itineris gratia: aut ob aliquem usum aliũ quemadmodum singulis in rebus ostendam. Duplicata autem declinatio partem uersus eandem ora militis in hostilem a tergo conatum transfert. Quę res immutatio dicit̃ & uel in hastam uel in scutum fieri solita est.

d d

ᴅ ᴅ

p p

d Iscrimen duplex notatur immutationis: Aut. n. ab hostibus aut in hostes immutantur. Quam ob rem immutationem ita definiunt ut prioris aspectus translatio sit in aspectum posteriorem: hoc est tergi aut ecõtrario. Immutatio igitur ab hoste bis in hastam milite declinante efficitur. In hostem autem bis declinante in scutum fieri assolet. Conuersio est cõden satis copiis per astitem substitemq; totum phalangis corpus tanquam hominem unum uel in hastam uertimus uel in scutum. Ita ut circa primum decurionem uelut centrum omnes circumagantur atq; in locum priorem immutant ita aspectum dextrum accipiant singulis substitibus & astitibus loca seruantibus suo hoc modo.

14

Discrimen.

d d d d d d d
d d d d d d d
d d d d d d d
Q Q Q
Q Q Q
Q Q Q
Q Q Q

d d d d d d d
d d d d d d d
d d d d d d d

Euersio est conuersionis restitutio in eundem
r locum quem ante copię densa instructione op
tinebant q̄ conuersio fieret. Inflexio est militū
ex duabus conuersionibus motio ita ut locum accipi/
piant posteriorem.

d d d d d d d d R R R
d d d d d d d d R R R
d d d d d d d d R R R

d d d d d d d d
d d d d d d d d
d d d d d d d d

Eflexio est militum ex tribus conuersionibus
d motio ita ut si ad bastam agantur trāseant in le/
uum aspectum: si ad scutum in dextrum.

d d d
d d d
d d d
d d d
d d d
d d d
pppppp□□□dddd
pppppp□□□dddd
pppppp□□□dddd
p p p
p p p
p p p
p p p

v Erſare eſt ſingulos ſua indecuria e directo decu rioni & tergiductori cõſtare ęqua inter ſe ſe cõ/ ſeruantes interualla· Iugare eſt ſingulos ſua in de curia e directo ſuo aſtiti ſtare ſeruantes ſimili modo in terualla· Iugant ergo pręfecto primę decurię omnes decuriarum pręfecti· Aſtiti uero primi pręfecti aſtitis cęterorum omnium principum ac deinceps ad hunc modum· Reddere in arrectum eſt militis ora ad pri/ mum aſpectuꝫ reſtituere: Verbi gratia ſi miles aduerſus hoſtes conſtitutus imperetur declinare in haſtam· De/ inde pręcipiatur in arrectum reſtitui rurſus in hoſtem conuerti aduerſumqꝫ ſtare opportebit· Euolutionũ duo ſunt genera alterũ per decurias alterũ per iuga· Vtrũqꝫ in tres digeritur ſpecies· Macedonicam: Laconicam: Choreum: quę & Perſica: & Cretenſis nominatur· Ma/ cedonica eſt quę primorem phalangis locum cõmutat & frontem in tergum aſpectumqꝫ poſteriorem tradunt Laconica eſt quę locum phalangis poſteriorem com/ mutat & pari ratione relicto primore aſpectu ſumit po

15

ſteriorem tergũq; efficit frontem. Perſica illa quam & Cretenſem & Choreum diximus nũcupari locum eundem ſeruat phalangis militibus ſingulis commutantibusſua loca ita ut pręfectus decurię locum tergiductoris accipiat & tergiductori uicem preſtet decurionis fronſq; ex tergo aſpectu poſteriori reddatur. Euolutiones per iuga fieri ſolent quotiens cornua tranſferri ad intercisa ſiue ſecturas:& intercisa ad cornua melius eſt ut medię copiarum partes corroborentur:& aut dextrę per leuas:aut leue per dextras reddãtur ualidiores. Qui ne per maiores exercitus partes faciant euolutiones cauent hoste propinquo. Per minores ordines eas ſecurius faciunt. Quemadmodum autem euolui opporteat dicam. Euolutio per uerſum quę nomen a macedone accipit fieri ſolet cum decurio locum immutat & poſt poſiti omnes conuerſi de haſta ſequuntur. Interuallisq; hiſdem ſeruatis conſiſtunt per ordinem. Genus laconicum agitur cum decurio immutatus de haſta uniuerſam decuriam tranſfert & locum ſibi parem alium accipit & reliqui omnes ſectantes recto ſe conſtituunt ordine & aptant:aut cum tergiductore immutant. Primus ſubſiſtens cõuerſus de haſta ante ductorem ſe collocat: cęteriq; omnes ſectantes alter ſe ſe pręaltero ponit donec prefectus decurię primus conſtituatur. Choreus ita fit ut decurio de haſta mutatus decuriam antecedat & cęteri omnes ſequantur. Dum ipſe pręfectus locum tergiductoris accipiat & tergiductor pręfecti ita per decurias euolui ſolitũ eſt. Quo eodem more per iuga quoq; euoluimus quotiens per ordinem euoluendũ ſit/ ut quilibet ordo aut locum ſeruans eundem euoluat aut dextrorſum ſiniſtrorſumue tranſeat. Nihilo enim ſecus q̃ modo rettulimus agi oportebit. Duplicandi duo ſunt genera. Aut enim per iuga: aut per altum duplicamus.

Vtrunq; uel numero fit uel loco· Numero duplicabitur
longitudo siquę· M· xxiiii· militibus cōstat· M· M· xlviii
reddatur insertis & substitibus altitudinis in militum in
terualla eodem quem longitudo occupat loco· Quod
facimus quotiens densare longitudinem placet· At ubi
restituerē placuit euoluere sua in loca iubemus eos quos
inseruimus longitudini· Sed sunt qui genus hoc dupli/
candi improbent pręsertim hoste propinquo· Expedi/
tasq; copias atq; etiam equites cornibus iungi· Itaq; spe/
ciem dari duplicationis sine duplicandi accessione cen
seant· Duplicanda est longitudo quotiens aut superare
cornu hostium uolumus aut ne nostrum superetur ca/
uemus· Altitudinez duplicare solemus uel addita secun
da decuria primę ita ut secundę pręfectus pone primę
pręfectum ꝓximus collocetur secundus secundę quar
tus primę constituatur & tertius secundę: sextus primę
ordinetur ac deinceps ad hunc modum ut tota secun/
da decuria primę inseratur & quartę simili ratione in
tertiam: & omnes numeio pares decurię in impares: uel
his eisdem decuriis paribus per euolutionem adiunctis
tergo imparium· Aut igitur ita duplicanda est altitudo
aut numero eodem seruato milites se se longius porri/
gent q̃tenus sui uersum & spaciū altitudinis duplicent
Cū aūt restitui opportuerit aut interiectos adiunctosue
tergo milites illos in suas decurias reuocabimus aut spa
cia coartabim9 quęq; īteruallo auximus laxiore·

t Ransuersa est phalanx quę longitudine multo
ꝓductiore constat q̃ altitudine· Arrecta est quę
per cornu ꝓgredit̃ longe ꝓductiore altitudine
constans q̃ longitudine omninoq; plus longitudinis q̃
altitudinis hēat: oblongū id consueuimus nōiare· Arre/
ctū uero e directo ꝙ plus altitudinis q̃ lōgitudinis hēat
quo circa phalangē quoq; interpretari licet his eisdem

nominibus. Obliqua est quę alterum cornu quod libu/
erit propinquum obiiciens hostibus eoq; decertans al/
terum semotius teneat manens aggrediendi opportuni
tatem. Intercalatio est cum interuallis prępositi militis
inserimus per directum aliquos ex his quos postponi
placuerat. Prępositio est cum uel ex utraq; parte aciei
uel ex altera tantum fronti proponimus aliquos ratio/
ne auxilii. Impositio est cum leuem armaturam inter/
uallis alternatim phalangis totius inserimus. Postposi
tio seu subiectio est cum leuem armaturam phalangi
incuruę postponimus. Ita ut forma omnium copiarum
portę triplicis speciem pręferat

s Equitur ut quemadmodum ordines conuerti
ex suo loco suęq; instructioni restitui debent
doceamus. Cum itaq; ordines conuerti in ha/
stam assuescere uolumus pręcipitur decuriaꝫ dextri ex/
tremi quiescere. Cęteras omnes per singulos declinare
in hastam dextrorsumq; procedere. Tum reddere in ar
rectum. Deinde iuga posteriora colligere atq; ita densa
to milite conuerti in hastam. Quo facto si restitui suum
in locum placuerit uidebimur immutari ad scutũ: hoc
est quęcunq; in locum uergere auersum tum ordinem
totum reuerti: hoc est quemadmodum milite obdensa
to conuersus spectauit dextrorsum: ita totum transferri
in locum unde cõuerti inceperat. Mox decuriones qui
escant reliqui procedant per iuga. Deinde immutentur
ut uergant quorsum principio spectabant tum decuria
dextri extremi quiescat. Hęc enim suum iam obtinet
locum. Relique omnes ad scutum declinent & proce/
dentes restituantur. Ad postremum sursum pręcipitur
Itaq; suum quisq; recipit locum & seruat. At si conuerte
re ordinem ad scutum uelimus pręcipitur decuriam le
ui extremi quiescere reliquos omnes declinare in scu

tum sinistrorsumq; procedere tum reddere in arrectum Deinde iuga posteriora colligere/mox ad scutum conuerti ut iam actum sit quod uoluerimus hinc si restituere placet:non secus q̃ illos in hastam conuersos restituemus. Quippe qui rursus quenq; in hastam immutari pręcipiamus. Deinde ordinem reuerti mox decuriones quiescere & reliquos omnes procedere per iuga ⁊ tum immutari postmodum decuriam leui extremi quiescere/utpote suum iam locum obtinentem reliquas declinantes in hastam procedere dum iusta recipiant interualla ad postremū reddere in arrectum atq; ita omnes suum locum recipient. Si autem inflectere ad hastam placuerit duas simul conuersiones ordinis faciemus. Itaq; efficietur ut decuriones a prospectu aduerso in aduersum per ordines immutationem transeant. At cum restituere uolumus pręcipitur item ad hastam inflectere:hoc est duas item conuersiones ibidem ordinibus dare. Ita enim fit ut eodem spectent decuriones quorsum principio constituti spectabant anteq̃ ulla inflexio fieret. Hęc cum fecerimus decuriones quiescere precipiemus:reliquos immutatos iuga relaxare posteriora/tum rursus mutari & ordinis postremam decuriam dextra3 quiescere. Iam enim hęc suum in locum restituta est reliquos declinare in scutum procedere & suis interuallis restitui mox reddere in arrectum. Itaq; ordines primū suumq; locum recipient. Sed si inflectere ad scutum uelimus pręceptis utemur contrariis : hoc est bis inflecti in scutum quo facto restitutionem agemus : quod ex his quę modo exposui apertum iam est. Deflexio agitur cum ordinem ter partem uersus eandem conuertimus:hoc est aut in hastam aut in scutū. Facit porro inflexio in hastam ut militum ora transferantur a parte primore ad posteriorem. Deflexio autem facit ut a pri/

[k1]

17

more uel ad leuam deueniant uel ad dextram: nam si ad hastam deflectitur in leuam transfertur: si ad scutū in dextram. Si phalāgem densari cornu uersus dextrū placuerit precipiemus decuriam cornu dextri quiesce/re reliquas autem declinari in hastam atq; in dextram colligere. Tum reddere in arrectum & iuga posteriora colligere. Cum autem restituere libet quiescere decurio/nes reliquos immutari. & iuga relaxare posteriora. De/inde rursus mutari. mox decuriam cornu dextri quie/scere. Iam enim restitutum in dextro est/reliqui ad scu/tum declinare suosq; duces sequantur & primis inter/uallis receptis reddant in arrectum. Si autem cornu uer/sus sinistrum densari phalangem libuerit pręceptis ecō/trario utemur. Mediam item phalangem si densari pla/cuerit pręcipiemus dextram duplarem phalangem de/clinare ad scutum: leuam ad hastā tum procedere me/diam uersus phalangem mox omnes reddere in arrec/tum: iugaq; posteriora colligere. At si phalangem pri/mis instituer͂ locis uelimus pręcipitur immutari & per iuga procedere: excepto primo tum omnes rursus mu/tari: & dextram duplarem phalangem declinare in ha/stam: leuam autem in scutum. Mox sectari suos ducto/res donec ad prima deueniāt interualla. Deinde red/dere in arrectum sed quotiens immutatur si per densati/onem agitur erecta teneri spicula omnia ne impediant conuenit. His eisdem exercitiis ac pręceptis leuis quoq; armatura instituenda erudiendaq; est. Sunt certe pręcepta hęc Immutationum: Conuersionum: Inflexio/

num:Euolutionum:& Restitutionum utilia/ ad subitos
hostium superuentus quos uel a latere uel a fronte intu/
lerint. Macedonicam euolutionem Macedones inue
nisse proditum est. Laconicam ad Lacedemonios refe
runt auctores quocirca ita nuncupari meruerunt. Phi/
lippum tamen qui Macedonũ imperium auxit & grę/
cis apud Choroniam profligatis Gręcię imperauit/ac
eius filium Alexandrum qui breui Asiam in suam di/
tionem redegit:Macedonicam neglexisse euolutõnem
legimus : ut nisi summa utendi necessitas cogeret nun/
quam uterentur. Laconicę usu utrunq; aduersarios de/
uicisse ferunt. Datur enim Macedonicę uicio quod ho
ste repente a tergo superueniente non sine magna tur/
batione ageretur. Nam cum posteriores conuerterent
se se in locum priorem & rem haud quaquam fugę dis
similem facerẽt hostes audaciores reddebantur & iam
milites qui ita euoluissent deterrere ac persequi poterãt
Laconica certe econtrario agit. Vbi enim duces una
cum sequente milite uerterunt se se obuios in hostem
a tergo superuenientem terrorem inferre nimirum pos
sunt & turbationem. Sed assuefaciendę sunt copię/tam
pedestres quam equestres / partim uoce/ partim signis
quę uisu percipi ualeant,ut rem apte ac oportune quam
quisq; exigat usus possint expedire. Nonnulla etiam
tuba pręcipi conuenit. Ita enim plenius omnia mini/
strabuntur. Certiora sunt ea quę uoce indicantur:ni/
si quid sit impedimento : sed tranquilliora quę signis
mandentur uidelicet cum res nulla est quę obstet atq;
obscuret.

[k2]

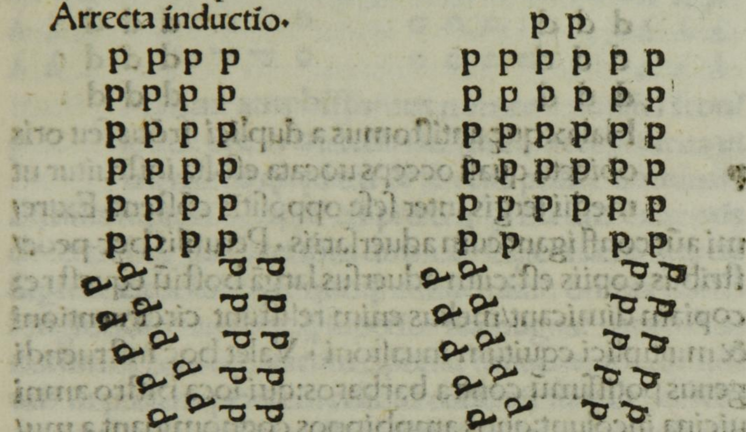
118

Vox autem percipi interdũ non potest: aut propter armorum sonitum aut propter equorum trãsitum & hinnitum: aut propter impedimentorum tumultum: & totius multitudinis strepitum. Signa quoq; multis rationibus obliterari possunt ac euanescere: nam & crassitudine aeris: & puluere excito: & hymbre: & solis splendore opposito. Ad hęc locorum inęqualitate & frequentia arborum. Adde ꝙ interdum fieri non potest: ut signum ad unũquenq; usum pręparemus: cum longe plura possint occurrere q̃ quibus assuefacti sint milites. Nouis autem rebus quid nam consueti signi afferatur. Non tamen concidi ita potest ut pręceptum simul & uocis & signi incertum sit.

De itineribus.

n Vnc de itineribus dicam si ante quot modis expediri solet iter diffiniam. Itinerum aliud arrecta inductio est: aliud deductio aut dextra aut leua: & aut simplici aut duplici latere aut triplici aut quadruplici agminis procedetur. Simplici cũ ex parte una aduersarium agressurum suspicamur: duplici cum ex duabus: triplici cum ex tribus: quadruplici cum undiq; Vnde fit ut iter aut simplici phalange agatur: aut duplici: aut triplici: aut quadruplici. Arrecta inductõ est cum ordo ordinem sequitur. Verbi gratia: cum uel Xenagia pręcedente: relique sequuntur Xenagię: uel quadruplarem decuriam relique ordinatim sectantur. Itemq; agitur per cornu altitudine longe productiore q̃ longitudine nec pluribus q̃ duabus decuriis hõibus denis compositis constet ordo. Huic opponitur genus aciei: quod Celembosum quasi rostrũ cauum nominamus: quod ita instruitur ut duplicatę phalãgis pręcedentia cornua inter se distent sequenti iungantur ad formam littere. V sicut descriptio ostẽdit. Q uę ut primos disiectos ita iun

ctos inter ſe habet ultimos. Cum enim arrecta illa indu
ctio medium aduerſariorum petat, habet id cauum ro/
ſtrum in promptu ut ſoluta coniunctione extremorum
impetum copiarũ primarum fruſtet: lateraq; inuadat
arrectę inductionis inimici. Qum etiam triplex pha/
lãx obiici huic eidẽ generi ita poteſt ut una alterius cor
nu impugnet, ſecunda reliquum cornu agrediatur me/
dia & tertia impetum maneat & conflictum.

Eductio eſt cum phalanx ſuos duces: hoc eſt
decuriones aut parte dextera habet deducẽtes
quę dextra deductio dicitur: aut leua quę de/
ductio leua nuncupatur/non item per decuriam ſed per
iuga ambulãs cornu prępoſito & latere inſtructa aut du
plici aut triplici aut etiam quadruplici prout hoſteʒ exi
ſtimet aggreſſurum. Sed quaſi utraq; phalãgis pars ſuo
latere conflictum ineat primum/ita deſcribatur ut lon/
gitudinem triplicem q̃ altitudinem habeat. Frons enim
x. altitudo tribus conſtat hominibus. Quã ob rem mi/
les non tantum ex directo uerum etiam ex latere aggreſ
ſus conflictum tum excipere tum inferre nimirm per
exercitationem debet condiſcere.

Arrecta deductio leua·		Arrecta deductio dextra·	
	d d d	d d d	
F	d d d	d d d	F
r	d d d	d d d	r
o	d d d	d d d	o
n	d d d	d d d	n
s	d d d	d d d	s
	d d d	d d d	
	d d d	d d d	
	d d d	d d d	
	d d d	d d d	

p

PHalãx quę antistomus a duplici frõtis seu oris obiectu quasi occeps uocata est·Ita instruitur ut medii tergis inter sese oppositis cõstent· Extre/mi aũt confligant cum aduersariis · Perutilis hęc pede/stribus copiis est:cum aduersus largã hostiũ equestrẽ copiam dimicant/melius enim resistunt circũuentioni & multiplici equitum inuasioni · Valet hoc instruendi genus potissimũ contra barbaros:qui loca histro amni uicina incolunt:quos amphippos cognominant a mu/tatione equorum:ex aliis enim equis in alios transilire consueuerunt·Equestres quę opponuntur copię formã constantes quadrata in ordines duos parte altera longi/ores pro usus necessitate diuise sunt/ut totidẽ membris phalangi peditum bipartite obiiciantur·

Phalanx Occeps··

frons

f r o n s

p Halanx amphistomus nomen a duplici fronte siue ore in lateribus instituto acceperat ita ut latericeps quędam & anceps posset nominari Similis supiori occipiti est preterq̃ ꝙ illa suis extremis decertat hęc suis lateribus dimicat. Cętera uero quę de supiore exposui huic quoq; conueniunt: omnia hastis longioribus tam hęc q̃ superior illa pugnat more Alanorum & Sauromatarum Spectat decuriarum dimidium in partem priorem reliqui conuersi sunt in posteriorez ita ut dimidiati milites oppositis inter se tergis pręlientur fronte duplici:altera priore quã decuriones conficiant:altera posteriore quam tergiductores: cum etiaz in duplarem phalangem copię diuidi possunt ut frons prior altera constituať phalãge posterior altera cõstet.

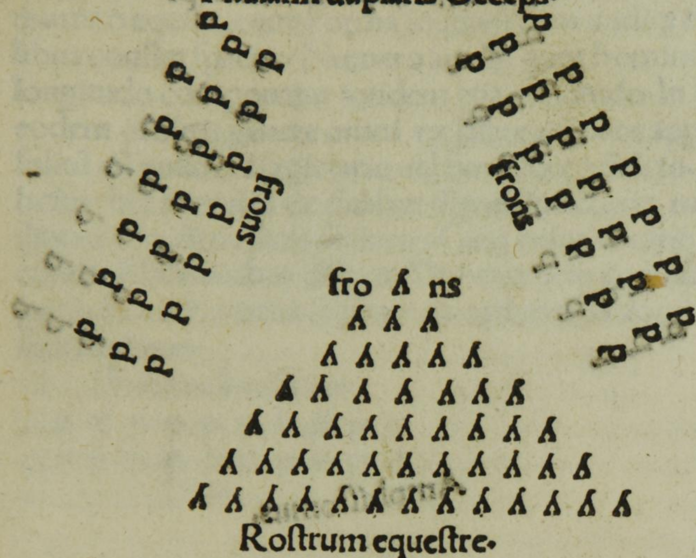
Phalanx Anceps.

f r o n s

f r o n s

p Halanx duplaris Antiſtomus: hoc eſt occeps nuncupatur quę ſuos duces non extra per de/ductiones ſed intus aduerſos inter ſe poſitos hẽat. Tergi autem ductores extra uidelicet in dextram leuamq; deductionem diſtinctos. Forma hęc inſtrui ſolet quotiens aduerſarii equites forma roſtri agrediũtur Cum enim roſtrũ exeat in mucronem/ duceſq; ſequentes de latere habeat: tentanteſq; frontem copiarum pe/deſtrium rumpere ne id eueniat duces peditum in medio ſtant ut impetum aduerſariorum uel impediãt uel re infecta faciant pręterire. Qui enim roſtro inſtructi agrediuntur ea ſpe ſunt ut medios aciei profligant om/neſq; turbent copias. Quod cum principes copiarum pedeſtrium intelligant. Vtraq; ex parte ſeſe ueluti murũ conſtituant. & paulo inter ſe diſtantes uergenteſq; ad locum penitiorem impetum irritum reddunt aduerſariorum. Genus id inſtruendi equeſtre quod roſtrum dicimus. Philippum regem Macedonum inueniſſe ſcribi/tur. pręponere ille ſtrenuos omnes ſolebat ut eorum uirtute miles quoq; deterior contineretur: opuſq; una cum pręſtantioribus proſequeretur more ſpiculi aut enſis cuius acie pro ſua ſoliditate ſuoq; acumine facile trãſigente reliquum etiam ferrum q̃ q̃ hebes non ſine efficacia penetraret.

Phalanx duplaris Occeps·

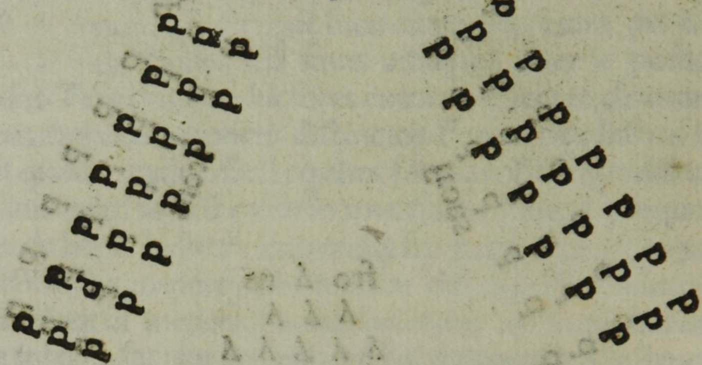
Rostrum equestre·

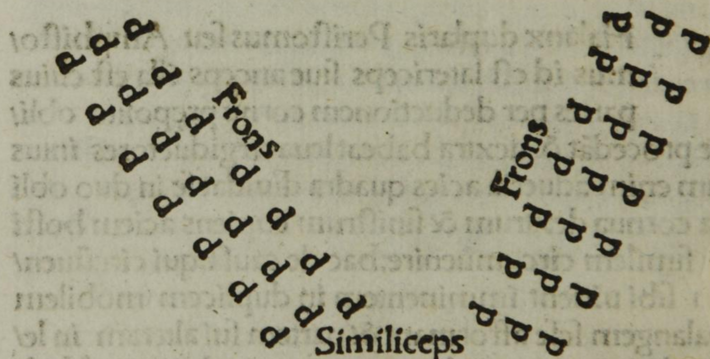
PHalanx duplaris Peristomus seu Amphisto/mus id est latericeps siue anceps illa est cuius partes per deductionem cornu prępostito obli/que procedat & dextra habeat leua tergiductores intus Cum enim aduersa acies quadra diuidat se in duo obli qua cornua dextrum & sinistrum cupiens aciem hosti um similem circumuenire:hac de causa:qui circũuen/tum sibi uident imminentem in duplicem mobilem phalangem sese afformant & partem sui alteram in le/uum dirigunt cornu:alteram uertunt in dextrum·Vnde nomen Peristomi:hoc est laterici pitis genus id accipit Quippe quod latere suo utroq; frontem spectantem in hostem habeat·

Phalanx duplaris latericeps·

21

Phalanx duplaris latericeps.

p

Halanx homeostomus a similitudine oris seu frontis nominata quam similicipitem appellarim ita fit:ut decuriam perfectam:hoc est hominũ·xvi·mouentem in hostem sequatur alia similis: unde Homeostomus dicta est. Nam & qui sequuntur simili fronte & forma comitantur. Opponitur hęc generi aciei quod plinthium a latere uocant quem si pla/

cet Laterulum dices. Ordinatur id genus tam forma q̃ numero equilaterum. Forma inquam cum undiq; equa libus constet spaciis. Numero autem quot hominibus longitudo componatur totidem etiam altitudo. In hoc eodem ordinis genere omni ex latere armatos apponi solitū est nullo uel sagictario uel funditore adiūcto. Cō ficitur hic laterulus ex duabus dimeriis decurię nanq; dimidium dimeriam dicimus. Cum enim decuria sex constare hominibus debeat: Dimeria octo constat Bi/ partia id interpretetur si placet quoad melius uocabulū inuenerimus.

Phalanx similiceps.

p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p
Frons

p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p
Frons

d d d d d d d
d d d d d d p
d d d d d d p
d o o o o o p
d o o o o o p
d o o o o o p
d p p p p p p
Laterulus.

p

Halanx duplaris homeostomus est cum par/ tes equali progredientes itinere aut in dextra deductione ambe continent suos duces aut in leua.

Duplaris ſemiliceps.

d d d   d d d
d d d   d d d
d d d   d d d
d d d   d d d
d d d   d d d
d d d   d d d
d d d   d d d

p

Halanx Heteroſtomus a frontis diuerſitate appellata quam Verſicipicem dixerim ita inſtruitur ut ambulans per inductionem duces ordinis precedentis habeat ut ſit in dextra deductõe ſequentes autem in leua:ita ut ordines alternata principum locatione procedant. Nullus enim eodem latere ſuos continet principes quo antecedens.

Phalanx Verſiceps.

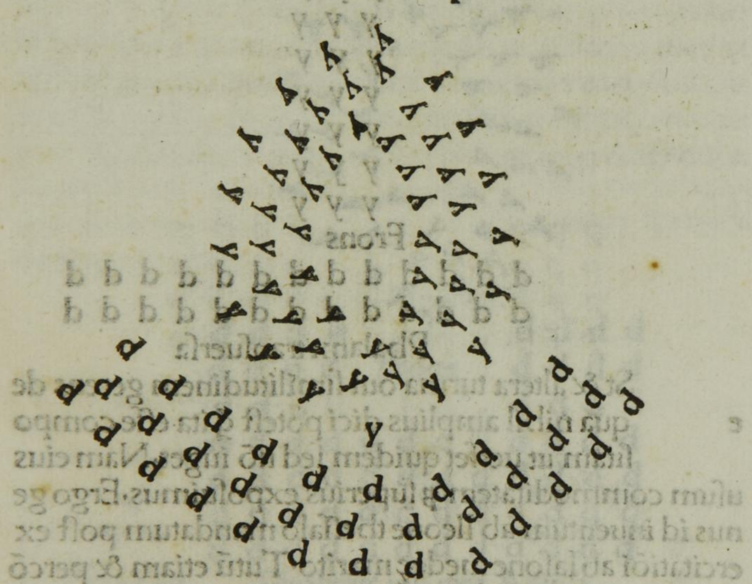
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d
d d d d

t

Vrmam quę ad ſpeciem oui inſtruitur Ileon theſſalus excogitarat unde ile uocata eſt ſuoſq; theſſalos eo ipſe genere inſtruẽdi exercuit. Vti/

le hoc est cũ singulis suis angulis singulos habeat prin/
cipes. Primum Ilarcham hoc est turmę prefectum. Vl/
timum tergiductorem. Vtrinq; autem lateris custodes.
Opponitur huic acies quę forma lunę cornibus in par
tem ductis priorem formetur Ducesq; suis in cornibus
habeat & suis brachiis circumuenire aduersus equitum
copias tentet. Quam ob rem ille more Tarentinorum
a longe iaculantur circularem retorquentes accessum et
turbantes. Tarentinos iaculatores appello sicut inter ini
tia operis dictũ est a tarento calabrię oppido cuius equi
tes paruo quodam iaculo uti consueuerunt.

Turma ad oui speciem.

Acies Lunaris.

Vrma parte altera lõgior duplici altitudine cõ
stat q̃ lõgitudine. Vtilis hęc multifariã est quip
pe quę possit decipe aduersarios quasi paucos

e 3

23

contineat milites quoniam non multum latitudinis oc/
cupet & rumpere facile pro sua densitate & impetu aci
em aduersam. Apta etiam est ut sensim per locorum an
gustias transeat. Opponitur ei pedestris acies quę trans
uersa phalanx uocata est. porrigit enim se longius ut eti
am si interrumpatur exigua sit quę rumpitur altitudo &
equitum impetus non in multitudine hereat sed in ua/
cuum breui efferatur. Hęc enim causa est cum multipli
cem ad suam altitudinem habeat longitudinem.

Turma parte y y y altera longior.

y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y

Frons

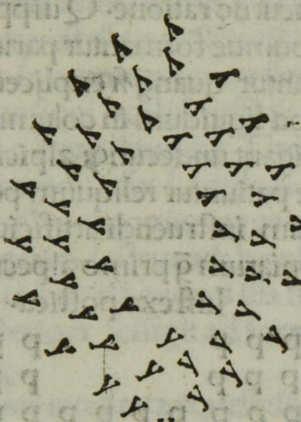
d d d d d d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d d

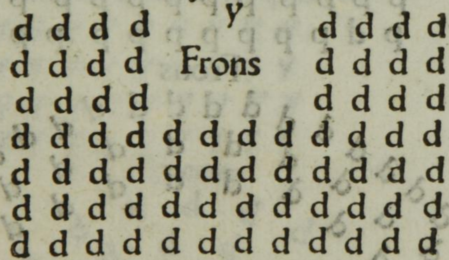
Phalanx transuersa

St & altera turma oui similitudinem gerens de
e qua nihil amplius dici potest q̄ ita esse compo
sitam ut uerset quidem sed nō iuget. Nam eius
usum commoditatemq; superius exposuimus. Ergo ge
nus id inuentum ab Ileone thessalo mandatum post ex
ercitatiōi ab Iasone medeę marito. Tutū etiam & percō
modum esse cum undiq; custodiatur decurione: tergi/
ductore: custodibus lateris apertum iam est. Cōstat hec
turma ex equitibus sagictariis more armeniorū & par/
thorum. Opponitur ei acies pedestris quę Epicampius
emprosthia dicitur id est inflexa Antica ob eam rem

quia ductis cornibus in partem priorem in sinum se cir
cumagit. Flexumq́ imitatur. Fraudem hęc in sagictari
os equites ita emolitur ut uel egressos & cominus dimi
cantes suo complectatur sinu & circumueniat uel corni
bus suis perturbet illorum robur & frangat atq́ ita me/
dio milite alacriore possit euincere.

Turma ad Oui speciem.

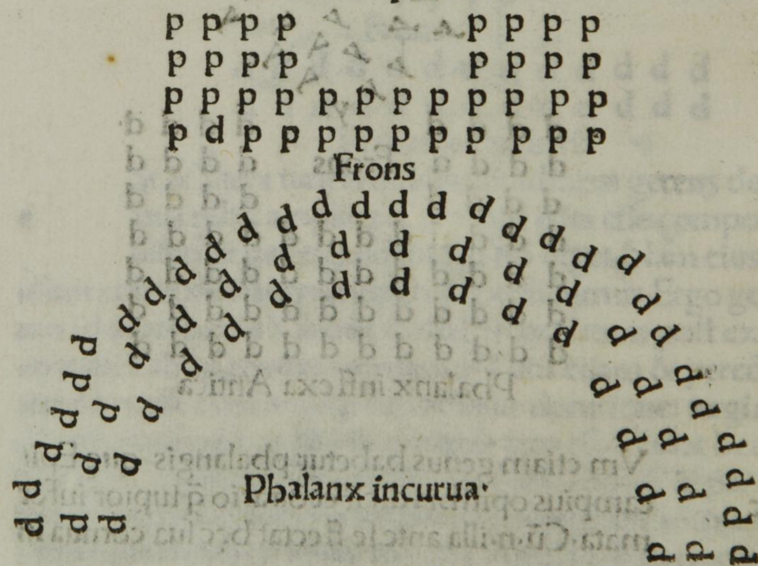

Phalanx inflexa Antica

Vm etiam genus habetur phalangis quę Epi/
campius opisthia dicit ecõtrario q̃ supior infor
mata. Cũ.n. illa ante se flectat hęc sua cornua in

partem ducens posteriorem. Itaq; ut illa Antica sic hęc Postica nominetur. Vtilis ea quoq; ad fraudez est. quippe quę parte media patens paucos qui pręcedant ostendat: multos autem qui pone subsequantur habeat ut si conflictum tolerarint superarintq; satis sit/sin minus facile ad utranq; suorum partem recurrere. Iungiq; maiori ordini ualeant. Quę autem contra id genus opponitur Incurua ob id appellata est. quoniam in portionem flectitur orbis. Studet hic suas copias paruas esse ostendere frontis incurug ratione. Quippe cum omnia quę in orbem globumue formantur parua suo quidem ambitu esse uideantur quanq̄ si explicentur in duplum se porrigunt quod liquidum in columnis est quę cum in orbem se colligant undecunq; aspiciantur dimidiū sui tantum patere patiuntur reliquum penitus occultāt. Est autem optimum instruendi artificium ut plus inferas aduersariis copiarum q̄ primo aspectu ostendas.

Inflexa postica.

Questris phalanx quadrata & si forma seu fi/gura quadra instruitur tamē nō numero quoq; aptatur quadro. Haud enim in quadratis nume rum certo modo describimus Sed licet etiam duplicez ad altitudinem reddere longitudinem: uidelicet pro usu imperatoris. Perse potissimum forma hac usi sunt & si culi & grecorum complures cum & facilem esse instru ctum animaduerterent & usum cōmodiorem. Opponi tur ei phalanx pedestris quod rostrum uocamus ita in structa ut latera omnia armatis cōposita habeat. Transl lata hęc forma ab equestribus rostris est. Verum in or/dine equestri unus in monte primore satis sit. At in pe/destri nō unus occursioni hostiū sufficit sed tres propu gnent necesse est. Sic Epaminundas Thebanus Impera tor cum apud leuctra aduersus Lacedemonios decerta/ret: constipatis in rostrum copiis ingentem exercitum profligauit. Effici genus instruendi hoc solet quotiens duplaris antistomus hoc est anceps illa sua cornua pri/ora coniungit. Posteriora seiūgit ad formam littere V deorsum inuersę. Λ.

Phalanx quadrata equestris.

y y y y y y y y y
y y y y y y y y y
y y y y y y y y y
y y y y y y y y y

Frons.

d d d
d d d d
d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d

Rostrum pedestre

25

g Enus quod Plesium, parte altera longius appellamus multiplici longitudine q̃ altitudine con/stare & omni ex latere armatis componi sagi/ctariis ac funditoribus constitutis in medio solitum est Qui contra eiusmodi formam preliantur. Genus pha/langis quam implexam uocamus obiiciunt ut suę for/mę inęqualitate prouocent plesium aduersum impetũ facere in eos qui prominent atq̧ ita resoluere densam plesii instructõem. Et quidem decuriones implexe phalangis duces aduersos obseruant ut si densa acie illi agãt ipsi quoq̧ densa excipiant. Sin illi resoluantur ipsi etiam diuisi occurrant.

Nihil deest.

Plesium.

Frons.

fr d d d d d d d d d d d d fr
o d o o o o o o o o o o d o
n d o o o o o o o o o o p n
s p p p p p p p p p p p p s

Frons

Phalanx Implexa.

26

p

Halangis circumuentio est cum cornu utrunq; superat aduersarios hoc est excedit & quasi cō plectitur·

Circumuentio phalangis·

a Lterius cornu circumuentio est cum altero cornu hostem sup̄amus: Vnde fit ut q̄ sua phalange superat idem etiam cornu superet aduersarium: qui autem cornu superat non preterea idem phalãge superet. Fieri enim potest ut etiam paucioribus copiis hostem superes tuo cornu & complectaris.

p p
p p p p p p p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p p p p p p p
p p
d d d d d d d d d
d d d d d d d d

Circumuentio alterius cornu.

e Xtenuatio est cum altitudo phalangis contrahitur ut ex .xvi. quibus constat hominibus redigatur in pauciores.

i Mpedimenta haberi in primis necessarium est & ducem iis constituere probũ conuenit. Modis quinq; possunt duci impedimenta. Aut .n. pręcedant copias omnes aut sequentur: aut in alterutro latere cõstituentur: aut in medio copiarum claudentur Ponentur ante phalangem si hostilem agrum ingredieris Post phalangem si latera metuis. Intra phalangem si planum agmen placuerit ducere.

p Ostremo p̄cepta repetamus colligamusq; omnia acierum instruendarum si prius admonuerimus breuiter quicquid pręcipi usus exigat id et breue esse et omni ambiguitate carere oportere. Non enim solum celeritate est opus uerum & claritate uocabuli ne alii hoc alii illud & plerumq; contrarium faciãt Verbi gr̄a si dixeris: declina: uerbo hoc audito possunt

27

alii declinare in hastam alii in scutum quę res non par
inferret perturbationis. Cum itaq; generis ac totius lo/
co habeatur uocabulum illud: declina: Adiungere de/
bemus ad hastam/aut ad scutum: pro ut res exigit: &
quidam ante ut pars toti anteponatur hoc modo. Ad
hastam declina ita enim omnes idem sine errore faci/
ent. Item immuta aut euolue generis pręfert communi
tatem: Quã ob rem partem siue speciem pręponemus
ut in hastã immutare. Sic itaq; pręcipiemus laconicam
euolue macedonicam euolue choreum euolue: Nam si
euolue laconicam dixeris: aut euolue macedonicã eue/
niet ut diuersę euoluendi agãtur species. Hac igitur ra/
tione cauendum est ne quid ambigue ne quid obscure
incerteq; pręcipiatur & ut species suis anteponãt gene
ribus seruandum omnino est. Iuuat porro ad eam rem
plurimum silentium militũ. Quo circa silendum in pri
mis actendendumq; imperabis quod Homerus quoq;
poeta preclare illis carminibus notat.

Sic argiua phalanx in prelia densa moueri
Assidue pariterq; suos dux quisq; regebat
Imperitans alii mox festinare silentes
Dixeris: haud tantas gentes sub pectore uocem
Condere: conspecti metuentes principis ora.

Barbarorum contra tumultum & tur/
bam pecori ita comparat.

Ac ueluti innumerę domini locupletis in aula
Ad mulctram coguntur oues balatibus ille
Perculsę carę sobolis uoce omnia replent
Sic troum audiri per campos undiq; clamor

Et alibi eadem de re ita refert.

Tum phriges ingenti strepitu & clamore feruntur
More gruum passis liquido super aere pennis
Quę postq̃ gelidas hyemes hymbremq; niualem

Fugere oceani repetunt clangoribus undas.
Alt animos taciti ſpirantes ire pelaſgi
Alter in auxilium alterius properare parati.

a ge ad arma:aſſiſte ad arma:impedimēta a phalange ſecedant.Miles attendat prçceptis:ſuſcipe recipe:diſta:erige ſpiculum:uerſa iuga: reſpice prçcedentem:ſuam decuriam dirigat tergiductor: Conſtituta interualla cōſerua:ad haſtam declina:collige: ita conſiſte.In arrectum redde:ad ſcutum declina: collige: ita conſiſte.Ad haſtā immutare:collige.Ita cōſiſte.Altitudinem duplica:reſtitue:laconicā euolue:reſtitue: macedonicam euolue.Reſtitue choreum euolue.Reſtitue ad haſtam:conuerte.Reſtitue ad haſtam:inflecte . Reſtitue. Hçc de aciebus iuſtruendis habui quç breuiter ad te ſcriberem imperator tibi uictoriam hoſtibus profligationem allatura. Vale.

Finis Aeliani.

Impreſſum Romç per Venerabilem uirum Magiſtrū Eucharium Silber:alias Franck.Anno domini Milleſimoquadringenteſimo octogeſimo ſeptimo. Quinto decimo Kal'.Martii.

Regiſtrum.

Primum uacat
Copię inſtrui.

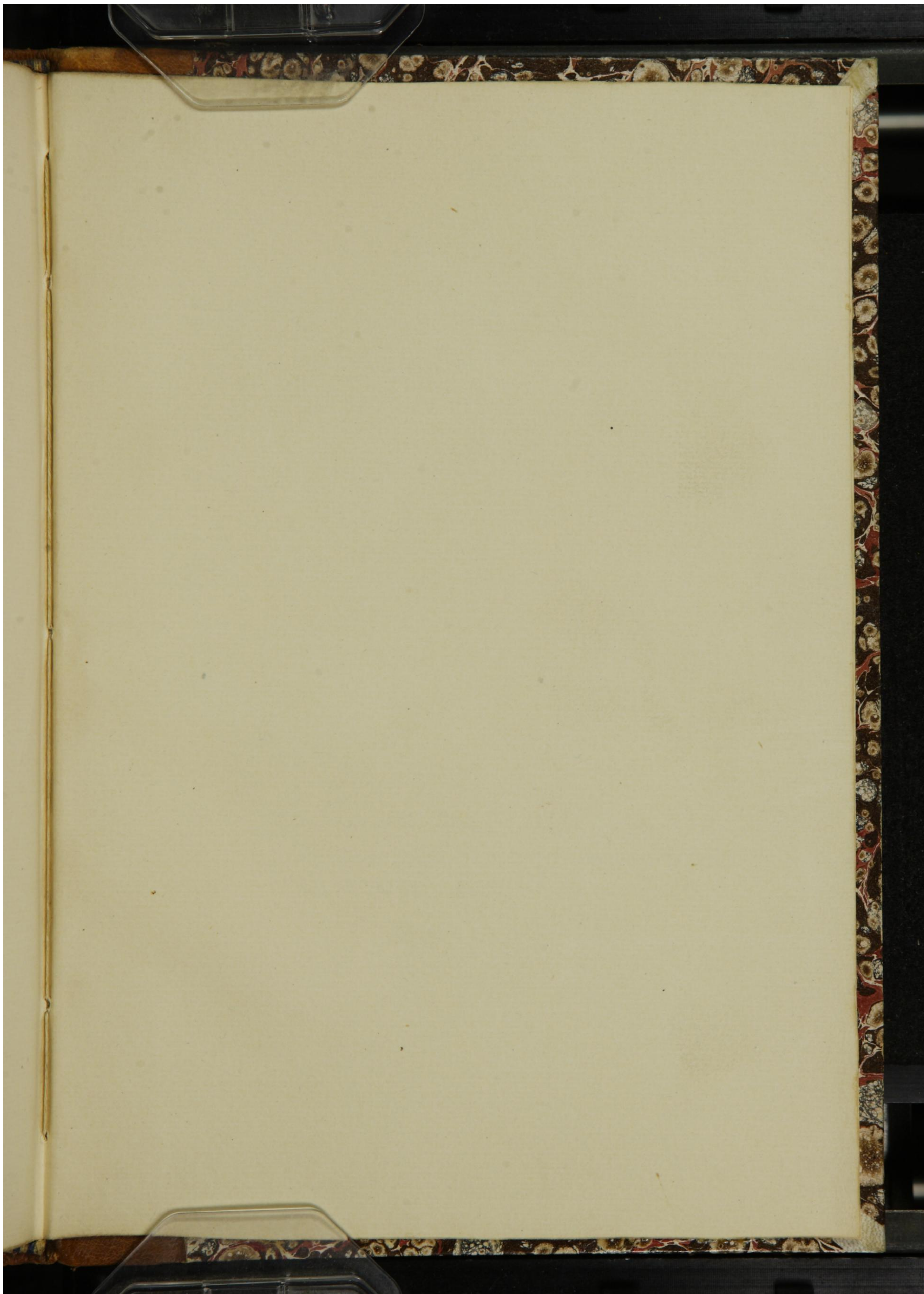
Tum ſiniſtrorſumq;

Sit compellat
Rhombi formam.

Phalanx
Le hoc eſt.

28

BIBLIOTECA
XV
NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

Esemplare completo, di cc. 28 (la 1.ª bianca)
(7a parte degli "Scriptores rei militaris."
Romae, Silber, 1487.)

Ottobre 1921